

KURUMLAR VERGİSİ ORANININ DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI ÜZERİNE ETKİSİ

*EFFECT OF CORPORATE TAX RATE ON
DIRECT FOREIGN CAPITAL INVESTMENTS*

Hüseyin Sinan ÖZTÜRK^(*)

ÖZ

Küreselleşmenin etkisinin hissedilmeye başlandığı 1980'li yıllardan itibaren, ülkeler arasında doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında büyük ölçüde bir artış olmuştur. Bu süreçte, gelişmekte olan ülkelerin en büyük sorununun sermaye birikimi olması sebebiyle bu ülkeler doğrudan yabancı sermaye yatırımlarından daha fazla pay alabilmek için birbirleriyle rekabet etmeye başlamışlardır. Ülkelere doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını çekebilmede kullandığı vergisel teşvik araçlarından biri, kurumlar vergisi oranlarında yapılan indirimlerdir. Bu çalışmada yıllar itibariyle Türkiye'de uygulanan kanuni ve efektif kurumlar vergisi oranlarının doğrudan yabancı sermaye yatırımları üzerindeki etkileri değerlendirilecektir.

Anahtar kelimeler: Doğrudan yabancı sermaye yatırımları, kanuni kurumlar vergisi oranı, efektif kurumlar vergisi oranı

ABSTRACT

There was a substantial increase in direct foreign capital investment between countries from early 80s, when the effect of globalisation began to be perceived. Since then, developing countries have been competing with each other to attract direct foreign capital investment because they have been in desperate need of capital accumulation. One of the instruments to attract foreign investment is a reduction in corporate tax rate. This study analyses the effects of legal and effective corporate tax rates on direct foreign capital investment in Turkey.

Keywords: Direct foreign capital investment, legal corporate tax rate, effective corporate tax rate

^(*) Vergi Müfettişi

1- GİRİŞ

Sermaye birikimi, iktisatçılar tarafından, iktisadi kalkınmanın temel dinamiği olarak kabul edilmektedir. Diğer bir ifadeyle sermaye birikimindeki yetersizlik bazı ülkelerin ekonomik anlamda geri kalmasının en büyük nedenidir. Bu bakımdan gelişmekte olan ülkelerin ekonomik yapıyı dönüştürerek gelişmiş ülkeler seviyesine çıkabilmeleri için çok fazla miktarda sermaye birikimine ihtiyaç duydukları açıktır.¹

Gelişmekte olan ülkelerin sermaye birikimi ihtiyacı ve dünya ekonomisinin giderek bütünleşmesi sonucu üretim hacminin hem nitelik hem de nicelik yönünden değişmiş olması, dünya üretiminde katma değer yaratan doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına önemli roller biçmiştir.²

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları, tasarruf açığının kapatılması yanında bir ülkede sabit sermaye stokunun artmasına katkıda bulunması, teknoloji ve işletmecilik bilgisi getirmesi, istihdam yaratması, rekabeti geliştirmesi, ödemeler dengesi açığını azaltması, iç piyasaya dinamizm kazandırması, teknik eleman ve yönetici açığını azaltması gibi pek çok nedenle ülke ekonomilerine katkıda bulunmaktadır.³ Üstelik ülkeye giren doğrudan yabancı yatırımlarının iç yatırım aktivitesini harekete geçirerek, ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin daha da büyük olması beklenir.⁴

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının belirtilen avantajları dolayısıyla ülkeler birçok araçla birlikte vergisel araçlardan da faydalanmaktadır. Bu bağlamda bugün artık küresel alanda yaşanan rekabette ülkeler vergi sistemlerini basitleştirmekte ve vergi oranlarını düşürmektedir. Özellikle çok uluslu şirketlerin kârlılığını etkileyen kurumlar vergisi, doğrudan yabancı sermaye yatırımları açısından son derece önemli bir vergidir. Vergi oranlarının yüksek olması, yatırımların efektif vergi oranlarının düşük olduğu ülkelere yönelmesine yol açabilir. İşte olası bu durum ülkeleri, sermayeyi kendi sınırlarına çekebilmek için kurum kazancı üzerindeki vergileri azaltarak birbirleriyle vergi rekabetine girişmesine neden olmaktadır.⁵

Çalışmamızda gerek yurt dışında gerekse ülkemizde kurumlar vergisi oranlarında yaşanan indirimlerin doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını ne ölçüde etkilediği incelenecektir. Bu kapsamda yıllar itibarıyla doğrudan yabancı sermaye yatırım değerleri ile kurumlar vergisi oranlarının gelişimine yer verilecektir. Ayrıca bu konuda yapılan ampirik çalışmalardan da faydalanılacaktır.

2- DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE KAVRAMI ve BELİRLEYİCİLERİ

Bütün gelişmekte olan ülke ekonomilerinde rastlanan en ciddi yapısal sorunlar, söz konusu ülke-

¹ Muhsin Kar, Fatma Tatlısöz, Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketlerini Belirleyen Faktörlerin Ekonometrik Analizi, KMU İİBF Dergisi, Yıl:10, Sayı:14, Aralık/2008.

² Binhan Elif Yılmaz ve diğerleri, Uluslararası Vergi Rekabetinin Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Üzerindeki Etkileri: Türkiye Açısından Karşılaştırmalı Bir Analiz, 23. Türkiye Maliye Sempozyumu, Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F., Ankara, 2008, s.72.

³ Cahit Aydemir ve diğerleri, Doğrudan Yabancı Yatırımların Dünya’daki ve Türkiye’deki Gelişimi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:23, 2012, s.70.

⁴ Kamil Yılmaz, Türkiye için Doğrudan Yabancı Yatırım Stratejisi’ne Doğru, Koç Üniversitesi, İstanbul, 2007, s.15.

⁵ İbrahim Organ, Doğan Bozdoğan, Bazı Avrupa Birliği Üyesi Ülkeler ile Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımlara Yönelik Vergisel Teşvikler ve Türkiye’de Vergilendirmede Yaşanan Sistemsel Sorunlar, Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 2013, s.79.

lerin yeterli miktarda sermaye yatırımı gerçekleştirememesinden kaynaklanmaktadır. Bu sorunların tümü veya büyük bir kısmının ortadan kaldırılması için öncelikli çözümlerden bir tanesi uluslararası sermaye girişinin artırılmasıdır.⁶

Gelişmekte olan ülkelerde bu türde bir ihtiyaç söz konusu iken gelişmiş ülkelerde biriken sermaye fazlası, kendisine daha verimli ve daha kârlı iş alanları arayışı içindedir. Biriken bu sermaye, kendisine en uygun alan olarak gelişmekte olan ülkeleri tercih eder. Zira bir yandan yüksek getiri, ucuz işgücü ve kaliteli üretim için uygun ortam bulurken, diğer yandan da üretilen mallar için hazır pazar elde edilmesi bu tür yatırımları giderek daha cazip hale getirmiştir.⁷

Ülkeden ülkeye farklılıklar göstermekle beraber doğrudan yabancı sermaye yatırımlar genel anlamda “*yabancı bir ülkede şirket yönetiminde uzun vadede söz sahibi olmaya yeterli düzeyde hisse alımı ile gerçekleşen yatırımlar*” olarak tanımlanmaktadır.⁸ Bir başka tanımlamada doğrudan yabancı sermaye yatırımları, bir büyük firmanın diğer bir deyişle çok uluslu şirketin ana merkezinin bulunduğu ülke dışında yeni bir şirket kurması veya var olan yerli bir firmayı satın alarak ya da sermayesini artırarak kendine bağlı bir duruma getirmesi biçiminde ifade edilir.⁹

OECD normlarına göre de; yabancı sermaye yatırımları “*bir ülkede yerleşik kişi ya da kurumların bir başka ülkede kalıcı ekonomik çıkar elde etme amacını*” ifade etmektedir.¹⁰ IMF ise, istatistiksel amaçlı çalışmalarda kullanılmak üzere doğrudan yatırımı “*uluslararası yatırımcının herhangi bir yerel şirketin sermayesinin %10’undan fazlasına sahip olması*” olarak tanımlamaktadır.¹¹

Çeşitli tanımlarından hareketle, doğrudan yabancı sermaye yatırımları bir işletmenin, yatırımını ülke sınırları dışına yaymak üzere ana merkezinin dışındaki ülkelerde (ev sahibi ülke) üretim tesisi kurması veya mevcut üretim tesislerini satın alması, yerel bir firmayla ortak girişimde bulunması şeklinde olabilir.¹²

Söz konusu şekillerde yapılabilecek yabancı yatırımlarda, yatırımcı tarafından karar aşamasında ülkelerin hukuki, ekonomik, mali, politik ve idari bazı yapı ve göstergeleri dikkate alınır.

Hukuki yapıdan kasıt bir ülkenin uluslararası sermaye açısından çekim merkezi olabilmesi için öncelikle o ülkenin gerçek bir “hukuk devleti” olması bir zorunluluğudur. Sağlıklı hukuk sisteminin bulunmadığı bir ülkede öngörülen ekonomik getiri yüksek olsa dahi eğer iş ve yatırım açısından hukuki riskler söz konusu ise, uluslararası sermaye o ülkeye “risk primi” uygulayarak yatırım yapacaktır. Evrensel hakların ihlal edildiği, uluslararası standartlara uygun olmayan kuralların işlediği, kanunların sık sık değiştiği ve geriye yürür kanunların çıkarıldığı bir ülkenin “hukuk devleti” olduğunu iddia

⁶ İstanbul Sanayi Odası, Uluslararası Doğrudan Yatırımlar ve Türkiye, İstanbul Sanayi Odası Yayınları, Yayın No: 2002/1, İstanbul, 2002, s.13.

⁷ Ayfer Gedikli, Çok Uluslu Şirketler ve Doğrudan Yabancı Yatırımların Gelişmekte Olan Ülkelerin Kalkınması Üzerine Etkileri, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 2011, s.102.

⁸ İstanbul Sanayi Odası, a.g.e., s.17.

⁹ Mehmet Harmancı, Çokuluslu Şirketler ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Araştırma Müdürlüğü, Ankara, 2004, s.68

¹⁰ M. Emin Erçakar, E. Tanas Karagöl, Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımlar, SETA Vakfı, Sayı:33, Ankara, 2011, s.5.

¹¹ İstanbul Sanayi Odası, a.g.e., s.17.

¹² Dilber Ulaş, AB’ye Yönelen Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Çok Uluslu İşletmelerin Üretim Yeri Seçim Kararları, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt: 8, No:2, 2008, s.78.

edebilmek ne kadar zor ise, o ülkenin uluslararası sermaye açısından bir cazibe merkezi olması da o derece zordur.¹³

Uluslararası sermaye, yatırımlarını makul bir zaman sürecinde gerçekleştirebilmeyi hedeflemektedir. Bu süreç içerisinde tamamlanması gereken işlemlerin mümkün olduğunca açık, basit, anlaşılabilir ve adil olması yatırım sürecini kolaylaştırmaktadır. Bu çerçevede uluslararası sermayeyi cezbetmek isteyen birçok ülkenin, sistemlerini bu gerçekler ışığında oluşturarak bürokratik engelleri asgariye indirmesi gerekmektedir.¹⁴ Bunun için idari yapıda basitleştirici çeşitli önlemlerin alınması yabancı yatırımların akışkanlığında önemli bir faktördür.

Doğrudan yabancı sermayeyi çekebilenin ekonomik koşulu makro ekonomik istikrarın sağlanmasıdır. Bu bakımdan ülkelerin gösterdikleri hızlı ve istikrarlı reel büyüme, düşük faiz oranları, öngörülebilir enflasyon oranları, ılımlı dalgalanmalar gösteren döviz kuru ve daha da önemlisi istikrarlı maliye ve para politikaları uluslararası sermayenin yatırım aşamasında değerlendirmeye aldığı başlıca göstergelerdir. Yüksek enflasyonun, yüksek faiz oranlarının, döviz kurlarının belirsizliğinin ülkelerin ekonomik ve politik yapılarına olumsuz etkileri olduğu görülmektedir. Bu gibi istikrarsızlıkların mevcut olduğu ülkeler uluslararası sermaye açısından cezbedici olmamaktadır.¹⁵

Ulaşım ve haberleşme teknolojilerindeki gelişmeler, bir taraftan gelişmekte olan ülkelerin mali piyasalarında işlem yapmayı kolaylaştırmış, diğer taraftan ulaşım ve haberleşme teknolojilerindeki maliyetlerin düşmesine neden olmuş ve dolayısıyla sermayenin uluslararası hareketliliğini artırmıştır. Aynı zamanda ticaret yapan iki ülke arasındaki mesafenin kısalması, taşıma maliyetlerini düşürerek, ticaret miktarını artırmakta ve bu durum yabancı yatırımı teşvik eden bir unsur olmaktadır.¹⁶

Yabancı sermaye yatırımlarını belirleyen ekonomik değişkenlerden bir diğeri de işçi ücretleridir. Düşük ücret düzeyine sahip ülkelerde üretim maliyeti düşük olacağı için, yatırımcı açısından tercih sebebi olacaktır. Öte yandan, çok uluslu şirketlerin gelişmekte olan ülkelerde ödediği ücret düzeyi o ülke ekonomisinde faaliyet gösteren diğer yerel firmalarla kıyaslandığında çok daha yüksek olabilir. Ancak gelişmiş ülkelerdeki ücretlerle kıyaslandığında kârın katma değer içindeki oranının daha yüksek olduğu ortaya çıkar. Bu durum yabancı sermayenin üretim faaliyetlerini kendi ülkelerinde gerçekleştirmek yerine ucuz işgücünün bulunduğu ülkelerde gerçekleştirmesinin önemli faktörlerinden biridir.¹⁷

Dolaysız yabancı sermaye yatırımlarını etkileyen ekonomik değişkenlerden biri de hükümetlerin yatırımcıya sağladığı teşviklerdir. En çok başvurulan teşvik araçları şunlardır: Gelir/kurumlar vergisi muafiyeti, gelir/kurumlar vergisi indirimi, yatırım/yeniden yatırım indirimi, sermaye malları ithalatında gümrük muafiyeti, sermaye mallarında katma değer vergisi muafiyeti, hızlandırılmış amortisman, sübvansiyonlu krediler, yerel yönetimlerin vergilerinde indirim/muafiyet, hammadde ithalatında vergi muafiyeti, kullanılan hammaddeler için katma değer vergisi muafiyeti, hammadde ihracatında katma değer vergisi muafiyeti, ihracat gelirlerinin imtiyazlı kullanımı, zarar indirimi ve altyapı hizmetleridir.¹⁸

¹³ İstanbul Sanayi Odası, a.g.e., s.23.

¹⁴ İstanbul Sanayi Odası, a.g.e., s.26.

¹⁵ İstanbul Sanayi Odası, a.g.e., s.23.

¹⁶ Muhsin Kar, Fatma Tatlısöz, a.g.m., s.10.

¹⁷ Ayfer Gedikli, a.g.m., s.115.

¹⁸ Ayfer Gedikli, a.g.m., s.116.

Dolaysız yabancı sermaye yatırımlarını, ev sahibi ülkenin hukuki, idari ve ekonomik faktörleri kadar politik faktörler de etkiler. Politik faktörler başlığı altında kısaca anlaşılması gereken, yatırımı etkileyecek politik istikrar ya da istikrarsızlıktır. Bu bağlamda millileştirme tehlikesi, askeri-sivil yönetim, savaş ve grev tehlikesi önem taşır.¹⁹

3- DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ GELİŞİMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1- Dünyada Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Gelişimi

1990'lı yıllarda ülke ekonomilerinin artan ölçüde dışa açılması, sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi, özelleştirmenin yaygınlaşması ve firma birleşmelerine yönelik teşvik edici düzenlemeler ile birlikte özellikle 1990'lı yılların sonu ve 2000'li yılların başında doğrudan sermaye hareketlerinin hızlı bir ivme kazandığını görmekteyiz. Tablo 1'de yer alan veriler bu durumu yansıtmaktadır. Tabloya göre 1990'lı yılların sonuna doğru yaşanan ekonomik krizlere karşın doğrudan yabancı sermaye yatırımları 2000'lere kadar artmaya devam etmiştir. Ancak, özellikle 2001 yılında doğrudan yabancı sermaye girişlerinde ciddi bir azalma olmuştur. Bu durumun önemli nedenlerinden biri olarak 11 Eylül saldırıları ile birlikte tırmanmaya başlayan ve tüm dünyaya yayılan terörizm korkusu ve güvensizlik ortamı gösterilebilir. 2003 yılına kadar azalmaya devam eden küresel akımlar en düşük noktaya geldikten sonra, bu yıldan itibaren yükselmeye başlamış ve 2007 yılında en üst seviyesine ulaşmıştır.²⁰ 2009 yılında dünyada yaşanan küresel ekonomik kriz doğrudan yabancı sermaye girişlerinde yavaşlamaya neden olmuşsa da devam eden yıllarda toparlanma sağlanmıştır.

Tablo 1: Dünyada Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları (Girişler)*

Yıllar	Dünya Geneli	Gelişmiş Ekonomiler	Gelişmekte Olan Ekonomiler (Geçiş Ekonomileri dahil)	Avrupa	Kuzey Amerika	Afrika	Asya	Karayipler ve Latin Amerika
1970	13.345,7	9.491,2	3.854,5	5.225,9	3.083,1	1.266,1	853,6	1.598,7
1980	54.109,9	46.575,8	7.534,1	21.363,2	22.725,3	400,4	573,2	6.415,8
1990	207.618,3	172.514,4	35.103,9	104.403,3	56.004,3	2.846,2	22.914,8	8.939,6
1995	344.255,3	222.582,3	121.673,0	136.734,9	68.026,8	5.907,1	81.706,3	29.508,1
2000	1.415.016,9	1.142.383,2	272.633,6	729.529,5	380.802,1	9.620,6	158.798,3	98.060,9
2001	837.748,2	603.385,1	234.363,1	398.040,2	187.124,4	19.943,2	125.212,1	80.808,1
2002	628.761,3	446.249,1	182.512,2	322.945,6	96.612,5	14.611,1	99.006,9	58.582,1
2003	604.303,9	388.807,9	215.496,0	307.451,4	60.628,2	18.164,4	130.810,1	48.138,6
2004	737.682,1	423.905,6	313.776,5	232.761,3	135.381,0	17.261,4	170.521,8	96.474,8
2005	996.713,8	622.866,5	373.847,3	507.941,1	130.464,6	31.018,3	231.822,2	78.256,9
2006	1.481.561,0	988.229,2	493.331,9	646.146,4	297.429,9	35.720,3	296.848,9	98.875,9
2007	2.001.987,3	1.322.795,0	679.192,3	911.458,6	332.772,6	51.364,3	365.822,3	172.795,8

¹⁹ Filiz Elmas Özağ, Ev Sahibi Ülke Açısından Yabancı Sermaye Yatırımlarını Etkileyen Faktörler ve Türkiye Üzerine Bir Uygulama, Ekonomik Yaklaşım, Cilt:5, Sayı:12, 1994, s.67.

²⁰ Ayfer Gedikli, a.g.m., s.125.

2008	1 818 834,3	1 032 384,6	786.449,6	577 951,7	367 918,5	59 276,5	396 024,8	211 138,4
2009	1 221 840,1	618 595,7	603.244,4	408 924,0	166 303,7	56 042,6	323 682,7	150 912,9
2010	1 422 254,8	703 474,1	718.780,7	436 302,9	226 449,4	47 034,1	409 021,2	189 512,7
2011	1 700 082,4	880 406,2	819.676,2	538 877,3	263 428,3	48 020,9	430 622,5	243 913,9
2012	1 330 272,9	516 664,3	813.608,6	244 090,2	203 593,9	55 180,2	415 106,3	255 863,9
2013	1 451 965,4	565 626,5	886.338,9	250 798,6	249 852,7	57 238,8	426 355,0	292 080,8

Kaynak: UNCTAD, <http://unctad.org/en/pages/DIAE/World%20Investment%20Report/Annex-Tables.aspx>,

Erişim Tarihi:09.03.2015

*Milyon Dolar

Tablodan 1990 yılı itibarıyla dünya doğrudan yabancı sermaye yatırım hacminin %83'ü gelişmiş ülkelere, %17'si geçiş ve gelişmekte olan ülkelere yapılırken; 2013 yılında %39'u gelişmiş ülkelere %61'i geçiş ve gelişmekte olan ülkelere yapıldığını görmekteyiz. Buradan, 2000 yılından önce doğrudan yabancı sermaye girişlerinde aslan payını gelişmiş ekonomiler alırken 2000'li yıllarda ivmenin gelişmekte olan ülkelere kaydığını anlamaktayız. Özellikle Asya Kıtası'nda yer alan gelişmekte olan ülkeler 2000'li yıllarda ciddi anlamda yabancı sermaye çekmiştir. Yaşanan bu dönüşümde; gelişmekte olan ülkelerin yeni pazarlar olması ve buna bağlı olarak yatırım kârlılıklarının yüksek olması, önceden var olan altyapı sorununun ortadan kalkması, ekonomi ve politikadaki kararlılık ve siyasi istikrarın varlığı gibi unsurların katkısı büyük olmuştur.

Tabloya göre Afrika Kıtası doğrudan yabancı sermaye tarafından diğer bölgelere göre daha az tercih edilmektedir. Afrika Kıtası'nda yer alan ülkelerdeki iç savaşlar, politik ve ekonomik istikrarsızlıklar, düşük doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının en önemli nedenleridir. Bu kıtadaki ülkelerin fakir olmaları ve buna bağlı olarak toplam tasarruf oranlarının çok düşük kalması nedeniyle doğrudan yabancı yatırımlara muhtaçtır. Ancak yaşanan iç karışıklıklar bu ülkelere yabancı sermayenin girmesine bir ortam yaratmamakta ve bu ülkelerde fakirlik bir kısır döngü olarak yaşanmaktadır.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarındaki yükseliş yanında bu yatırımların sektörel dağılımında da önemli bir değişimler meydana gelmiştir. Tablo 2'de dünyada doğrudan yabancı sermaye stokunun temel üretim, imalat ve hizmetler sektörleri şeklinde 1990 ve 2012 yılları verileri yer almaktadır. Bu tabloya göre temel üretim ve imalata kıyasla hizmetler sektöründe ciddi bir artış söz konusudur.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının özellikle imalat sanayinde yoğunlaşması, imalat sanayinin bir ülkenin sanayileşmesindeki rolü dikkate alındığında, olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Ancak sermayedar açısından imalat sanayinde yapacağı doğrudan yabancı sermaye yatırımları bazı sıkıntıları beraberinde getirmektedir. Eğer bir ülkede yatırım yapmışsanız, o ülkede ekonomik veya politik bir sorun çıktığında yatırımlarınızı başka bir yere taşımanız zor olacaktır. Bu yabancı yatırımcı için risk unsurudur. Buna karşılık hizmet yatırımları daha kolay elden çıkarılabilir. Tasfiye ettiğinizde büyük zararlara katlanmayabilirsiniz. Ayrıca hizmet sektörüne yapılan yatırımların direkt olarak tüketileceği ortamlarda üretilmesi gerekmektedir.²¹ Dolayısıyla hizmet sektörünün doğrudan yabancı sermaye yatırımları içindeki payının artmasında belirtilen bu iki nedenin büyük etkisi vardır.

²¹ Neslihan Koşar, M. Hanifi Van, Uluslararası Vergi Rekabetinin Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Üzerindeki Etkilerinin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi, Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Sayı:18, 2012, s.6.

Temel üretimdeki artışta, madencilik sektöründeki yatırımlar önemli bir faktördür. Madencilik sektöründe ise, özellikle petrol alanında yapılan yatırımlar esas belirleyicidir. Hizmetler sektörü içinde, özellikle, finans ve iş faaliyetleri alanlarında ciddi bir artış bulunmaktadır.

Tablo 2: Sektörler İtibariyle Doğrudan Yabancı Sermaye Stoku Tahminleri (Girişler)*

Sektörler	1990			2012		
	Gelişmiş Ülkeler	Gelişmekte Olan Ülkeler	Dünya	Gelişmiş Ülkeler	Gelişmekte Olan Ülkeler	Dünya
TOPLAM	1.633.004	445.263	2.078.267	15.905.431	7.398.998	23.304.429
Temel Üretim	156.750	24.099	180.849	1.082.493	656.523	1.739.016
İmalat	659.895	153.422	813.317	3.831.896	2.082.733	5.914.629
Hizmetler	807.117	166.973	974.090	10.379.165	4.574.935	14.954.101
Belirsiz	9.242	100.769	110.011	611.877	84.806	696.683

Kaynak: UNCTAD, <http://unctad.org/en/pages/DIAE/World%20Investment%20Report/Annex-Tables.aspx>, Erişim Tarihi:09.03.2015.

*Milyon Dolar

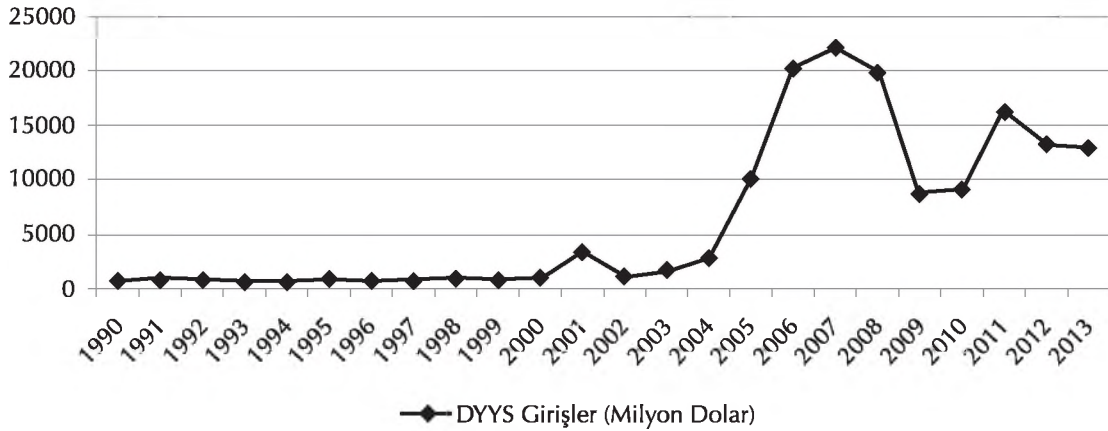
3.2- Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Gelişimi

Dünyada 1980’li yıllardan itibaren hız kazanan küreselleşme olgusu ülkeler arasındaki sınırları yavaş yavaş ortadan kaldırarak tek bir dünya pazarı oluşturmuş ve ülkeler, bu pazardaki paylarını korumak ve arttırmak için rekabet etmeye başlamışlardır. Küreselleşmenin ivme kazandığı doğrudan yabancı sermayeden diğer ülkeler gibi ülkemiz de pay almaya çalışmaktadır.

Türkiye’de doğrudan yabancı yatırım faaliyetleri 1954’te kabul edilen 6224 sayılı “Yabancı Sermaye Kanunu” ile resmi bir çerçeveye oturtulmuştur. Bu kanun özellikle 1970’li yılların ekonomik ve politik açıdan istikrarsızlığından dolayı ülkemize yabancı sermaye çekme konusunda pek başarılı olamamıştır. Ayrıca 6224 sayılı Kanun ve buna bağlı diğer düzenlemeler ithal ikameci politika anlayışının egemen olduğu bir dönemde yasalaşmış ve uygulanmaya çalışılmıştır. Bu sebeple Kanunda yabancı sermayenin ülkemizde yatırım yapması çok fazla şarta bağlanmıştır. Doğal olarak bu kanun aracılığıyla yabancı sermayedar tarafından ülkemizde yatırım yapılması zorlaştırılmıştır.

Ülkemizde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının asıl gelişiminin 1980 yılı sonrasında olduğu görülmektedir. 6224 sayılı Yabancı Sermaye Kanununda bahsedilen eksikler göz önüne alınarak ülkemiz 1980’li yıllarda, ithal ikameci sanayileşme stratejisi yerine ihracata dönük sanayileşme stratejisini benimseyerek dünya ekonomisi ile bütünleşmeye başlamıştır. Ticaret engellerini azaltarak ülkenin dışa açılımını geliştirmeyi hedefleyen siyasi otorite, hayata geçirdiği düzenlemelerle mal ve sermaye akımları üzerindeki kontrolünü hafifletmiştir. 1989’da yürürlüğe giren Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar ile yabancı sermaye hareketlerinin önündeki kısıtlamalar azaltılmıştır.²² Yapılan söz konusu iyileştirmelere rağmen aşağıda yer alan grafikte görüleceği üzere 1990’lı yıllarda Türkiye’ye giren yabancı sermaye tutarlarında bir artış sağlanamamıştır.

²² Recep Tanı, Hanife Bıdırdı, Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Temel Belirleyicileri: 1990-2006 Dönemine İlişkin Ekonometrik Analiz, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:24, 2009, s.2.

Grafik 1: Yurtdışında Yerleşik Kişilerin Türkiye'deki Doğrudan Yatırımları (1990-2013)*

Kaynak: UNCTAD, <http://unctad.org/en/pages/DIAE/World%20Investment%20Report/Annex-Tables.aspx>, Erişim Tarihi:09.03.2015

*Milyon Dolar

Bu gelişmeler üzerine ülkemizde doğrudan yabancı yatırımları artırmak amacıyla 2003 yılında 6224 sayılı Yabancı Sermaye Kanun yürürlükten kaldırılarak yerine 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu ihdas edilmiştir. Bu düzenlemeye göre; “izin” yaklaşımı terk edilmekte, bunun yerine “izleme” amacına yönelik düzenlemeler ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, şirket kuruluşu, ortaklığa katılma ve şube açma durumlarında 50.000 Dolar asgari yabancı sermaye getirme uygulamasına da son verilmiştir. Bunun yanında 4875 Sayılı “Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu”, doğrudan yabancı yatırım ve yatırımcı kavramlarını uluslararası uygulamalara paralel olarak tanımlamıştır.²³

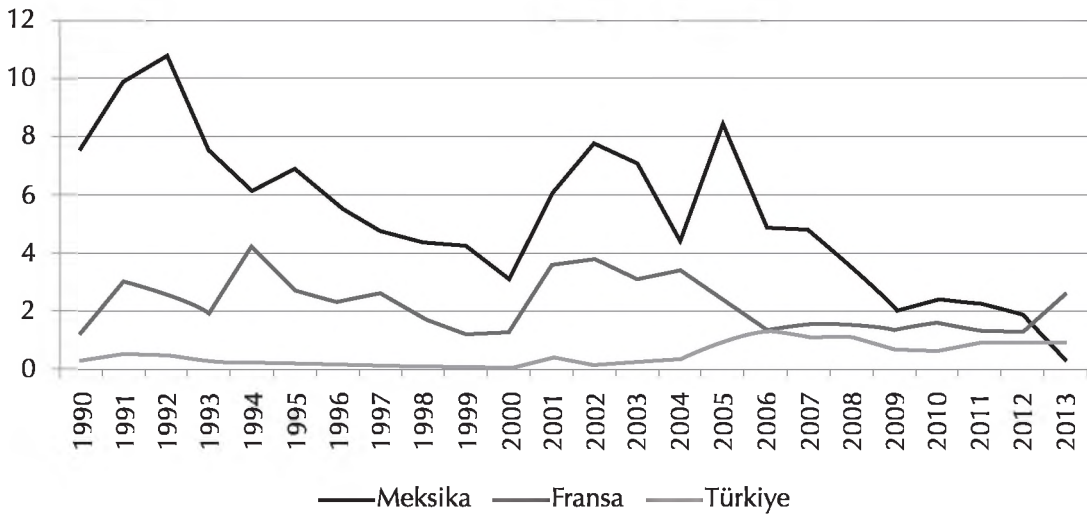
4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanununun getirdiği büyük olanaklar, 2001 krizi sonrası ekonomide yaşanan canlanma ve AB Konseyi’nin Aralık 2004’te aldığı Türkiye’yle müzakereleri başlatma kararı sonrasında, Türk şirketlerine ve özellikle de finans sektörüne olan ilgide ciddi bir patlama gerçekleşmiştir. Ancak bu olumlu hava çok uzun sürmemiş, 2008 yılında başlayan 2009 yılında devam eden küresel kriz tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de etkisini göstermiş ve yabancı sermaye yatırımlarında düşüşler yaşanmıştır. Sonraki yıllarda ülkemize gelen yabancı sermaye yatırımları tekrar yükselişe geçmiştir.

Türkiye’ye doğrudan yabancı sermaye yatırımları çekebilmek için getirilen düzenlemelerin etkinliğini Grafik 2’den de görebiliriz. Grafikte Türkiye ile beraber seçilmiş ülkeler olan Meksika ve Fransa’ya giren yabancı sermayenin global yabancı sermaye girişleri içindeki oranları bulunmaktadır. Grafik bize ülkemizin, dünya genelinde yabancı sermaye çekmede maalesef başarısız kaldığını göstermektedir. En başarılı yıl olan 2006 yılında bile dünya ölçeğinde %1.36’lık pay alınmıştır. Meksika özellikle 1990’lı yıllarda ülkemize kıyasla yüksek oranlarda doğrudan yabancı sermaye yatırımı çekmiştir. 2006 ve 2007 yıllarında ülkemize gelen yabancı sermaye yatırımlarında artış olmasına rağmen Meksika’nın

²³ M. Emin Erçakar, E. Tanas Karagöl, a.g.e., ss.17-18.

değerleri aşılamamıştır. Fransa'ya giren doğrudan yabancı sermaye yatırımları ise 1990'lı yıllarda hem Meksika'ya hem de Türkiye'ye göre oldukça fazla olmuştur. 2001 yılında 11 Eylül saldırılarının yarattığı kaos ortamı yatırımcılara güven vermesi bakımından Fransa'yı güvenli liman konumuna getirmiş, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını önemli ölçüde kendi içine çekebilmiştir. Son yıllarda ise ivme tersine dönmüştür. Bunda 2000'lerin sonunda patlak veren küresel ekonomik kriz, doğrudan yabancı sermaye açısından gelişmiş ülkelerde yatırımlardaki kârlılığın gelişmekte olan ülkelere göre nispi düşüş göstermesi ve Çin, Singapur, Kore gibi uzak doğu ülkelerinin iyi pazar ve cazibe merkezleri olması gibi sebeplerle sermayenin gelişmiş ülkelere kaymasında etkili olmuştur.

Grafik 2: Türkiye, Meksika ve Fransa'ya Gelen Yabancı Yatırımların Dünya Geneli İçindeki Payları

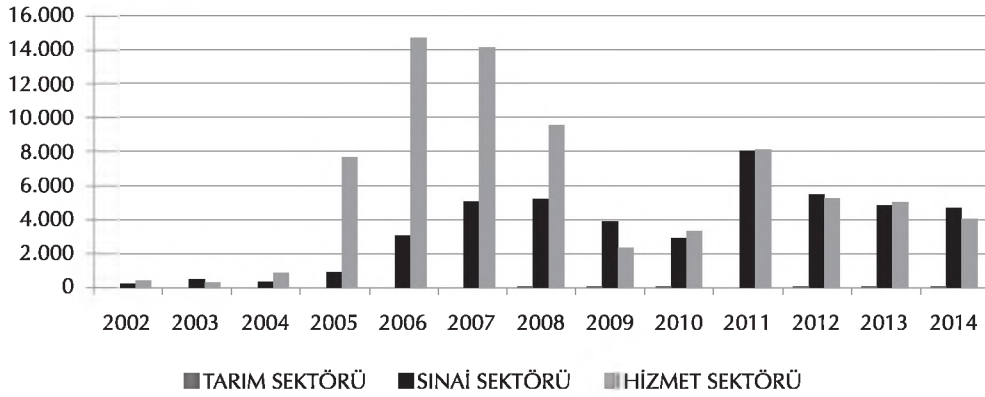
Kaynak: UNCTAD, <http://unctad.org/en/pages/DIAE/World%20Investment%20Report/Annex-Tables.aspx> internet adresinde yer alan verilerden hareketle tarafımda hazırlanmıştır.

Genel olarak değerlendirirsek çıkarılan tüm düzenlemelere rağmen Türkiye'ye yapılan doğrudan yabancı sermaye yatırımları, ülkenin sahip olduğu potansiyelin oldukça gerisinde kalmaktadır. Dünyada gerek nüfus bakımından, gerekse jeopolitik konum ve ekonomik büyüklük açısından, Türkiye maalesef global doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında bulunduğu konuma uygun bir pay alamamaktadır.²⁴

Aşağıda yer alan Grafik 3'te Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının sektörel dağılımı mevcuttur. Buna göre dünya konjonktürüne benzer şekilde hizmet sektörüne yönelik bir yoğunluğun olduğu görülmektedir. Hizmet sektörüne gelen yabancı sermaye yatırımlarının ortaya çıkış sebepleri sorgulanmalıdır. Şayet hizmet sektörünün gelişimi ile Türkiye'nin insan sermayesine, teknolojik gelişimine bir katkı sağlanıyorsa, elbette ki olumlu bir durum söz konusudur. Ancak bu kazanımların yeterince olamamasının altında yatan nedenler arasında ülkemizde eğitim, hukuki ve teknolojik altyapı konusundaki yetersizliklerin olduğu da düşünülmelidir.²⁵

²⁴ M. Emin Erçakar, E. Tanas Karagöl, a.g.e., s.17.

²⁵ M. Emin Erçakar, E. Tanas Karagöl, a.g.e., s.16.

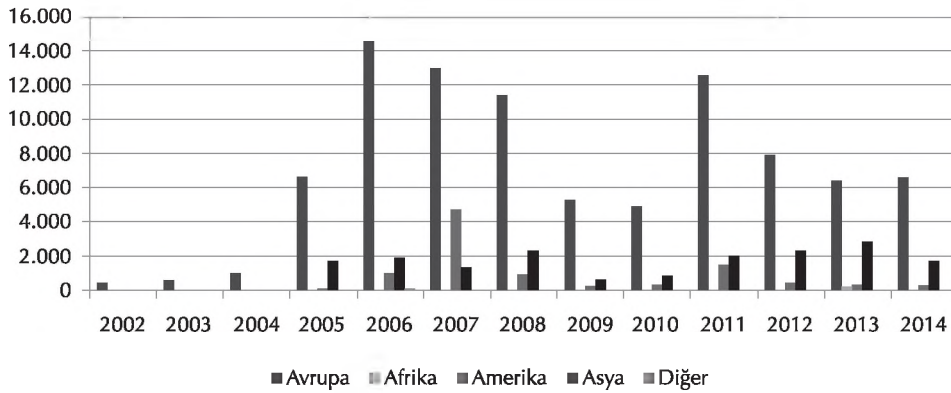
Grafik 3: Yurtdışında Yerleşik Kişilerin Türkiye'deki Doğrudan Yatırımlarının Sektörlere Göre Dağılımı (2002-2014)*

Kaynak: Merkez Bankası Ödemeler Dengesi İstatistikleri, <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/>

Main+Menu/Istatistikler/Odemeler+Dengesi+ve+İlgili+Istatistikler, Erişim Tarihi:09.03.2015

*Milyon ABD Doları

Grafik 4 ise Türkiye'ye gelen uluslararası yatırımların ülkelere göre dağılımını göstermektedir. Grafiğe göre; Türkiye'ye gelen uluslararası doğrudan yatırımların dağılımında en büyük payı daima Avrupa Birliğine üye olan ülkeler almaktadır. Bu durumun oluşmasında, coğrafi yakınlık, dış ticaretimizde bu ülkelerin payı ve bu ülkelerdeki vatandaşlarımızın nüfus yoğunluğu da önemli faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır²⁶.

Grafik 4: Yurtdışında Yerleşik Kişilerin Türkiye'deki Doğrudan Yatırımlarının Ülkelere Göre Dağılımı (2002-2014)*

Kaynak: Merkez Bankası Ödemeler Dengesi İstatistikleri, <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/>

Main+Menu/Istatistikler/Odemeler+Dengesi+ve+İlgili+Istatistikler, Erişim Tarihi:09.03.2015

*Milyon ABD Doları

²⁶ M. Emin Erçakar, E. Tanas Karagöl, a.g.e., s.20.

4- KURUMLAR VERGİSİ İNDİRİMLERİ ile DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Gelişmekte olan ülkeler doğrudan yabancı sermaye yatırımını kendi sınırlarına çekebilmek için vergiyi bir rekabet aracı olarak kullanmaktadır. Bu sebeple hükümetler, yabancı sermaye yatırımlarını bünyelerine çekebilmek ve spesifik sektör ya da bölgelere kanallı edebilmek için ülkede uyguladıkları genel vergi oranlarından daha düşük bir vergi oranı uygulamaktadırlar.

Tablo 3'te bölgesel ve global olarak dünyada uygulanan kurumlar vergisi oranlarının gelişimi verilmiştir. Genel olarak değerlendirdiğimizde ülkeler doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını çekebilmek için kurumlar vergisi oranlarında indirim gitmişlerdir. En fazla kurumlar vergisi oranlarında düşüşler Asya ve Avrupa kıtalarında yer alan ülkelerde gerçekleşmiştir.

Asya ve Avrupa kıtalarına kıyasla Kuzey Amerika ve Afrika Kıtası'nda uygulanan kurumlar vergisi oranları daha yüksektir. Afrika Kıtası'nda yer alan ülkelerin genel olarak sermaye birikimini sağlamamış fakir ülkeler olduğunu söyleyebiliriz. Bu açıdan bakıldığında söz konusu kıtada yer alan ülkelerin doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına ihtiyacı bulunmaktadır. Öte yandan Tablo-3'te Afrika Kıtası'nda uygulanan ortalama kurumlar vergisi oranlarının, büyük oranda gelişmiş ülkelerin yer aldığı Avrupa Kıtası'nda uygulanan kurumlar vergisi oranlarının üzerinde olması şaşırtıcıdır. Söz konusu tezatlık aslında Afrika ülkelerinin çağı takip edemediklerinin somut bir örneğini gözler önüne sermektedir.

Tablo 3: Kurumlar Vergisi Oranları (2006-2013)

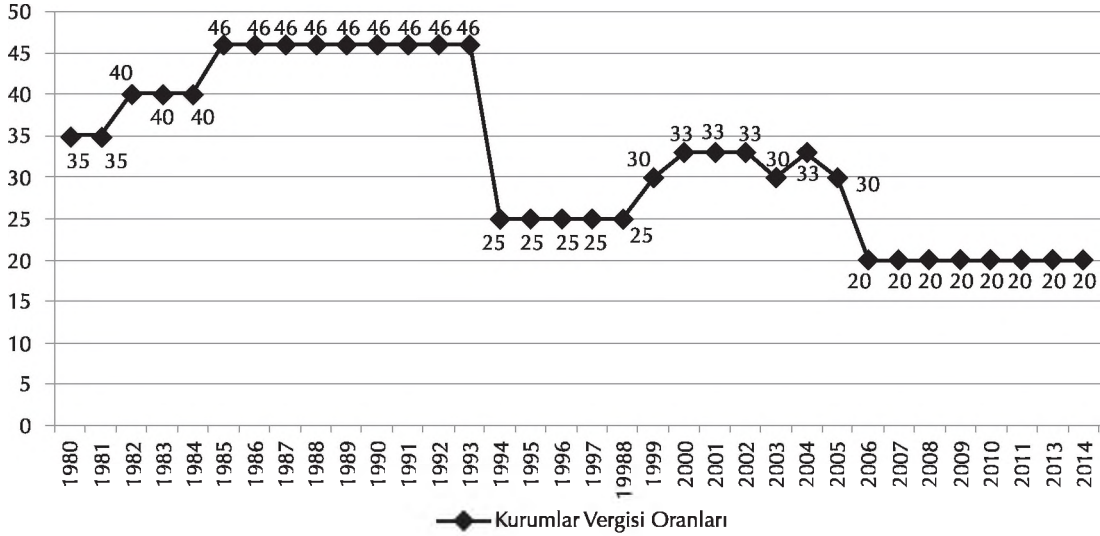
Yıllar	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Afrika Ortalaması	30,8	30,6	28,7	28,8	28,4	28,6	29,0	28,3	27,9
Amerika Ortalaması	30,0	29,3	28,8	28,8	28,3	29,3	28,7	28,4	28,0
Asya Ortalaması	29,0	28,5	28,0	25,7	24,0	23,1	22,9	22,1	21,9
Avrupa Ortalaması	23,7	23,0	22,0	21,6	21,5	20,8	20,4	20,6	19,7
Okyanusya Ortalaması	30,6	30,2	29,6	29,2	29,0	28,6	28,6	27,0	27,0
Kuzey Amerika Ortalaması	38,1	38,1	36,8	36,5	35,5	34,0	33,0	33,0	33,3
Latin Amerika Ortalaması	29,7	28,3	28,0	28,0	27,5	28,8	28,1	28,0	27,5
Avrupa Birliği Ortalaması	24,8	24,0	23,2	23,1	22,9	22,7	22,5	22,8	21,3
OECD Ortalaması	27,7	27,0	26,0	25,6	25,7	25,4	25,2	25,3	24,1
Global Ortalama	27,5	27,0	26,1	25,4	24,7	24,5	24,4	23,7	23,6

Kaynak: KPMG, <http://www.kpmg.com/global/en/services/tax/tax-tools-and-resources/pages/corporate-tax-rates-table.aspx>, Erişim Tarihi:10.03.2015.

Türkiye'de de kurumlar vergisi oranları, hem yerli sermaye hem de yabancı sermayenin yararlanabilmesi için, vergi rekabeti uyarınca azalan bir seyir izlemiştir. Aşağıdaki Grafik 5'te yer aldığı üzere, 1980 ile 1985 arası %35 ve sonrasında %40 olarak tespit edilen oran, 1986'da %46'ya yükseltilmiş ve 1993 yılına kadar bu oranla devam edilmiştir. Ardından 5 yıl süreyle kurumlar vergisi oranı %25 oranına çekilmiş, sonrasında 2006 yılına kadar %30 ve %33'lük oranlar uygulanmıştır. İzleyen yıllarda hem yerli yatırımcıyı hem de yabancı yatırımcıyı teşvik amacıyla vergi oranı %30'dan %20'ye indirilmiş

ve 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanun hükmü gereği kurumlar vergisi oranı %20 olarak belirlenmiştir. 2006 yılından beri uygulanan kurumlar vergisi oranı global ölçekte uygulanan kurumlar vergisi oranının biraz altındadır.

Grafik 5: Türkiye’de Uygulanan Kurumlar Vergisi Oranlarındaki Değişim (1980-2014)

Kaynak: 1990 yılından önceki oranlar için Demirli, 2011:45.

1990 yılından sonraki oranlar için Armağan, 2007:229 ve 233.

2000 yılından sonraki oranlar için OECD, http://www.oecd.org/tax/tax-policy/tax-database.htm#C_CorporateCapital, Erişim Tarihi:10.03.2015.

Türkiye’de uygulanan kurumlar vergisi oranlarının gelişimi ile Grafik 1’de yer alan Türkiye’ye giren doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının gelişimini bir arada değerlendirdiğimizde, 2006 yılı itibarıyla uygulanan kurumlar vergisi oranının %20’ye düşürülmesiyle beraber aynı yıl Türkiye’ye giren doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında ciddi bir artış olmuştur. Buradan hareketle, Türkiye’de uygulanan kurumlar vergisi oranlarında yaşanan düşüşün, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını arttırdığı sonucuna varmak aldatıcı olabilir. Öncelikle Türkiye’de 1994 ile 1998 arasında kurumlar vergisi oranları %25 olarak uygulanmış, ancak doğrudan yabancı sermaye yatırımları istenilen düzeyde gerçekleşmemiştir. Ayrıca 2005 yılında Avrupa Birliği’ne adaylık sürecinin başlamasının, 2006 ve 2007 yıllarında doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının girişinde önemli bir faktör olduğunu da unutmamız gerekmektedir. Grafik 4’te Türkiye’ye yapılan doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ülkelere göre dağılımında en baş sırayı Avrupa Kıtası’nın alması ve özellikle 2006 ve 2007 yıllarında bu kıtadan yapılan yabancı yatırımlarda patlama olması söz konusu durumu teyit etmektedir.

Buraya kadar yapılan analizde ortaya konan kurumlar vergisi oranları kanuni oranlardır. Ancak doğru bir değerlendirme yapabilmek için efektif kurumlar vergisi oranlarını incelememiz gerekmektedir. Efektif vergi oranı vergi istisna, muafiyet ve indirimleri ile vergi teşvikleri gibi vergi harcamalarını da hesaba alacak şekilde kurumlar vergisi matrahını dikkate alan fiili bir orandır. Bu oran kurum ba-

zında ödenen vergilerin gerçek yükünü göstermesi açısından yasal orana kıyasla uluslararası karşılaştırmalarda önem kazanmaktadır.²⁷

Chen ve Mintz (2013) tarafından yapılan ampirik bir çalışma sonucu tespit edilen OECD ülkelerinde 2005-2013 arası uygulanan efektif kurumlar vergisi oranlarından Türkiye, Meksika ve Fransa'ya ait veriler aşağıdaki Tablo 4'e alınmıştır. Meksika ve Fransa ile ilgili bundan önceki bölümde (Grafik 2 üzerinden) analiz yapılması nedeniyle burada yapacağımız değerlendirmelerde de bu ülkelerin değerlerine yer verilmiştir. Buna göre yasal kurumlar vergisi oranlarını değerlendirdiğimizde, Türkiye'de efektif kurumlar vergisi oranları kanuni kurumlar vergisi oranlarına göre oldukça düşüktür. Türkiye'ye kıyasla Fransa ve Meksika'da ise hem kanuni hem de efektif kurumlar vergisi oranları yüksektir. Buna rağmen bu ülkeler Grafik 2'den de görüleceği üzere Türkiye'den daha fazla doğrudan yabancı sermaye yatırımları çekebilmiştir. Özellikle ülkemiz ile aynı ekonomik görünümüne sahip olan Meksika'nın uyguladığı kurumlar vergisi oranlarının nispi olarak yüksek olmasına karşılık, bu ülke global doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını Türkiye'ye göre daha yüksek oranda kendisine çekebilmiştir.

Tablo 4: Bazı Ülkelerde ve Türkiye'de Kanuni ve Efektif Vergi Oranları (2005-2013)

Yıllar	Meksika		Fransa		Türkiye	
	Yasal Kurumlar Vergisi Oranı	Efektif Kurumlar Vergisi Oranı	Yasal Kurumlar Vergisi Oranı	Efektif Kurumlar Vergisi Oranı	Yasal Kurumlar Vergisi Oranı	Efektif Kurumlar Vergisi Oranı
2005	30	17,4	35,0	35,4	30	10,9
2006	29	16,7	34,4	35,1	20	5,7
2007	28	16,0	34,4	35,1	20	5,7
2008	28	16,0	34,4	35,1	20	5,7
2009	28	16,0	34,4	35,1	20	5,7
2010	30	17,4	34,4	34,0	20	5,7
2011	30	17,4	34,4	35,2	20	5,7
2012	30	17,4	34,4	35,2	20	5,7
2013	30	17,4	34,4	35,2	20	5,7

Kaynak: Duanjie Chen and Jack Mintz, 2013 Annual Global Tax Competitiveness Ranking: Corporate Tax Policy At A Crossroads, Volume 6, Issue 35, November 2013, <http://www.policyschool.ualgary.ca/sites/default/files/research/mintz-2013-globtax.pdf>

Efektif kurumlar vergisi oranlarının bu kadar düşük olmasına rağmen Türkiye'ye giren yabancı sermaye yatırımlarında istenen seviye yakalanamamıştır. Yıllar itibarıyla kurumlar vergisi oranlarının ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının gelişimini bir arada değerlendirdiğimizde, doğrudan yabancı sermaye yatırımları üzerinde kurumlar vergisi oranlarının düşünüldüğü gibi çok etkisi bulunmadığı sonucunu çıkarabiliriz. Ancak kurumlar vergisi oranları ile doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasındaki ilişkiyi

²⁷ Yenal Öncel, Kurumlar Vergisinde Değişim Ve Uluslararası Vergi Rekabeti, İ.Ü. İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, 47. Seri, 2005, s.15.

araştıran ampirik analizlere göz atmamız daha doğru sonuçlar verebilir. Kurumlar vergisi oranlarının doğrudan yabancı sermaye yatırımları üzerindeki etkisine ilişkin olarak literatürde birçok ampirik çalış-
ma vardır. Aşağıda literatürde yer alan bazı çalışmalar maddeler halinde özet olarak verilmiştir.

- Gropp ve Kostial (2000) yaptıkları çalışmada doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının vergi de-
ğişimlerinden nasıl etkilendiğini incelemeyi hedeflemişlerdir. Çalışmada kurumlar vergisi matra-
hı doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının bir fonksiyonu olarak değerlendirilmiş ve doğrudan
yabancı sermaye yatırımı girişinin matrah üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu belirtilmiştir.²⁸
- Gorter ve Parikh (2003) tarafından yapılan çalışmada AB ülkeleri arasındaki kurumlar vergisi
oranlarının etkileri incelenmiştir. Çalışmada AB üyesi bir ülkenin diğer bir AB üyesi ülkedeki doğ-
rudan yabancı sermaye yatırımı pozisyonunu, ev sahibi ülke kurumlar vergisi oranlarını yüzde 1
oranında indirirse yüzde 4 civarında arttıracığı ileri sürülmektedir.²⁹
- Leibrecht ve Bellak (2005) sekiz Orta ve Doğu Avrupa ülkesinin 1995-2003 döneminde kurum-
lar vergisi oranlarında yaşanan indirimin diğer değişkenlerle beraber yatırım çekmedeki etkisini
araştırmışlardır. Yazarların ulaştıkları sonuca göre, kurumlar vergisi oranlarındaki azalmanın ya-
bancı yatırımları çekmede etkisi, işgücü birim maliyetindeki azalmanın etkisine eşittir.³⁰
- Sato (2012) tarafından 1985-2007 yılları arasında 30 OECD üyesi ülkesine giren yabancı sermaye
yatırımları ile kurumlar vergisi oranları arasındaki ilişkiyi araştırmak için panel veri analizi yapılmıştır.
Çalışmada ev sahibi ülkenin kurumlar vergisi oranında bir puanlık bir azalma, ev sahibi ülkeye doğ-
rudan yabancı yatırımlarını yaklaşık %2.4 oranlık bir artışa neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır.³¹
- Buettner ve Ruf (2005) çalışmalarında firmalara ilişkin panel seti yani mikro veriler kullanarak
Alman menşeli firmaların diğer Avrupa ülkelerinde veya Avrupa dışında yatırım yapmalarında
vergilemenin etkisini incelemişlerdir. Çalışmalarında efektif marjinal vergi oranlarının yatırım
yeri kararında herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmışlardır.³²
- Hanson ve Olofsdotter (2010) tarafından 27 Avrupa ülkesinde 1995-2006 yıllarında uygulanan
kurumlar vergisi oranlarının, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının akım ve stok değerlerinde
eski ve yeni üye ülkeler arasında farklılık yaratıp yaratmadığı panel veri analizi yöntemiyle araştı-
rılmıştır. Yeni üye ülkelerin daha düşük vergi oranları ile doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını
etkiledikleri, buna karşılık eski üyelerin vergi oranlarını yüksek olmasına rağmen yığın ekonomi-
leri sayesinde doğrudan yabancı sermaye yatırımları çekebildikleri sonucuna varılmıştır.³³

²⁸ Gropp, Reint ve Kostial, Kristina. The Disappearing Tax Base: Is Foreign Direct Investment Eroding Corporate Income Taxes?, IMF Working Paper, 2000.

²⁹ Gorter, Joeri ve Parikh, Ashok. How Sensitive is FDI to Differences In Corporate Income Taxation Within The EU?, De Economist, Vol: 151, 2003.

³⁰ Leibrecht, Markus and Christian Bellak, Foreign Direct Investment in Central- and East European Countries: A Panel Study, University of Nottingham Leverhulme Centre for Research on Globalisation and Economic Policy, Conference on Foreign Direct Investment and Taxation, 2005.

³¹ Tomonori Sato, Empirical Analysis of Corporate Tax and Foreign Direct Investment, Policy Research Institute, Ministry of Finance, Japan, Public Policy Review, Vol.8, No.1, June 2012.

³² Buettner, Thiess ve Ruf, Martin. Tax Incentives and the Location Of FDI: Evidence From A Panel of German Multinati-
onals, Deutsche Bundesbank Discussion Paper, Series 1:Economic Studies, No:17/2005.

³³ Åsa Hansson, Karin Olofsdotter, Tax differences and foreign direct investment in the EU27, Department of Economics,
Lund University, Sweden, 2010.

- Egger ve Raff (2011) tarafından 43 ülke üzerinden 1982-2005 yılları arasında yapılan panel veri analizinde kurumlar vergisi oranlarındaki düşüşün bölgesel ticarete önemli katkılarının olduğu bulunmuştur.³⁴
- Çak ve Karakaş (2009) tarafından yapılan panel veri analizi sonucunda; Romanya, Danimarka, Yunanistan, Macaristan, İtalya, Bulgaristan, Polonya ve Türkiye için 1990-2007 yıllarını içeren dönemde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını etkileyen modele dahil olan değişkenler arasında önem sıralaması yapıldığında, sırasıyla kişi başına gayri safi yurtiçi hasıla artış oranı, işsizlik oranı, toplam ticaret hacminin gayri safi yurtiçi hasılaya oranı, kurumlar vergisi oranı, toplam vergi yükü, nüfus artış oranı ve enflasyon oranının takip ettiği bulgusuna ulaşılmıştır.³⁵
- Koşar ve Van (2012) tarafından Türkiye'nin 2000/01-2011/03 aylık dönemlerine ait doğrudan yabancı sermaye yatırımları girişleri, kurumlar vergisi gerçekleştirmeleri, toplam vergi gelirleri içindeki payı ve yabancı sermayeli firma sayısı ile ilgili zaman serileri kullanılarak, değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi araştırılmıştır. Yapılan analizlerde, ele alınan değişkenlerin karşılıklı etkileşim içinde olduğu, özellikle kurumlar vergisi oranı indirimlerinin gerçekleştirildiği yıllar itibarıyla doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını arttırdığı gözlemlenmiştir.³⁶
- Avcı (2009) tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinde; 20 OECD ülkesinde 1990-2006 zaman aralığını kapsayan, belirlenen 16 değişken ile oluşturulan ve kurumlar vergisinin doğrudan yabancı sermaye yatırımı üzerindeki etkisini araştıran bir model kurulmuş ve panel veri analizi yapılmıştır. Modelin tahmin sonuçları, kurumlar vergisi oranlarındaki indirimlerin bir dönem gecikmeli olarak doğrudan yabancı sermaye yatırımı akımlarını negatif yönde etkilediğini göstermektedir. Buna göre kurumlar vergisi oranının yüzde bir artması doğrudan yabancı sermaye yatırımı akımlarını bir dönem sonra yüzde 0.04 oranında düşürmektedir.³⁷

Yapılan ampirik çalışmaların çoğunluğunda doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile kurumlar vergisi oranları arasında bir ilişki bulunmuştur. Kurumlar vergisi ile doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasında bir korelasyonun olduğuna dair yapılan çalışmaların ortak özelliğini özetlersek çok net olmamakla beraber kurumlar vergisi oranlarındaki indirimlerin doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını arttırdığı sonucuna varılmıştır.

5- SONUÇ

Çalışmamızda kurumlar vergisi oranlarının doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını etkileyip etkilemediği üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda yıllar itibarıyla ülkemize giren yabancı sermaye yatırımlarının gelişimi ile Türkiye'de uygulanan hem kanuni hem de efektif kurumlar vergisi oranlarının gelişimi incelenerek aralarında bir ilişkinin olup olmadığı analiz edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca karşılaştırma

³⁴ Peter Egger, Horst Raff, Tax Rate and Tax Base Competition for Foreign Direct Investment, Kiel Working Paper No. 1734, Germany, 2011.

³⁵ Murat Çak, Mehmet Karakaş, Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarını Belirleyen Unsurlar ve Etkileri, M.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt:XXVI, Sayı:1, 2009.

³⁶ Neslihan Koşar, M. Hanifi Van, a.g.m.

³⁷ Hanife Burcu Avcı, Kurumlar Vergisi Oranının Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Üzerine Etkisi: OECD Ülkeleri Kapsamında Ampirik Bir İnceleme, Hacettepe Üniversitesi Maliye Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009.

yapabilmek amacıyla doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve kurumlar vergisi oranlarının global, bölgesel ve seçilmiş ülkelerde gelişimi de incelemelerimize dahil edilmiştir.

Global ölçekte ve bölgesel ölçekte kanuni kurumlar vergisi oranlarının gelişimini incelediğimizde, genel olarak bir azalmanın olduğu görülmüştür. Özellikle Avrupa ve Asya kıtalarında yer alan ülkelerde kurumlar vergisi oranlarında ciddi düşüşler söz konusudur. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının seyrine bakıldığında ise 1990'lı yıllardan itibaren önemli artışların olduğu, arada 2001 yılında yaşanan terör saldırısının ve 2009 yılında yaşanan küresel ekonomik krizin etkisiyle düşen yatırım tutarlarının hemen ertesi yıllarda yeniden toparlandığını ve artmaya devam ettiğini görmekteyiz. Yani kurumlar vergisi oranlarında yaşanan düşüşe karşılık doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında bir artış söz konusudur.

Türkiye açısından bakıldığında 2000'li yıllarda hem kanuni hem de efektif kurumlar vergisi oranlarında ciddi ölçüde düşürülmüştür. Seçilmiş ülkeler olan Meksika ve Fransa'ya ait kanuni ve efektif kurumlar vergisi oranlarını incelediğimizde, bu verginin Türkiye'ye göre daha yüksek oranlarda uygulandığı anlaşılmıştır. Ancak ülkeye giren doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının global doğrudan yabancı sermaye yatırımlar içindeki paylarına göz attığımızda, son yıllar hariç tutulduğunda Türkiye ve Meksika'ya nispetle Fransa'ya önemli oranda doğrudan yabancı sermaye yatırımları yapıldığı görülmüştür. Bunun yanında Türkiye ile aynı ekonomik özelliklere sahip Meksika'ya yapılan doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının payı da Türkiye'ye ait değerlerin üzerinde olmuştur. Hatta ülkemize gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının zirve yaptığı 2006 ve 2007 yıllarında bile Meksika'ya giren yabancı sermaye yatırım oranları geçilememiştir. Bu sonuçlar Türkiye özelinde kanuni ve efektif kurumlar vergisi oranlarındaki değişimin doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını çekmede bir etken olduğunu göstermektedir.

Yıllar itibarıyla kurumlar vergisi oranlarının ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının gelişiminin analizi yanında, bu konuda yapılan ampirik çalışmalardan da faydalanılmıştır. Kullanılan verilere ve inceleme dönemine bağlı olarak farklı sonuçlar ortaya çıkmakla birlikte ampirik çalışmalar, uygulanmakta olan kurumlar vergisi oranları ile gerçekleşen doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasında ters yönlü bir ilişki bulunduğu yönünde birden fazla kanıt sunmaktadır. Bu analizler birden fazla ülkeyi ve birden fazla değişkeni hesaba katan makro çalışmalardır. Ancak Türkiye özelinde sadece kurumlar vergisinin doğrudan yabancı sermaye yatırımlarındaki etkilerini araştıran spesifik incelemeler çok fazla değildir. Ayrıca Türkiye üzerinde yapılan ampirik çalışmalarda, kurumlar vergisi oranlarında yaşanan düşüşten kaynaklı olası vergi kaybı ile doğrudan yabancı sermaye yatırımlarından doğan sermaye stoku artışının karşılaştırılması da bulunmamaktadır. Bu durumda, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına uygulanan kurumlar vergisi oranlarının düşürülmesi, vergi gelirlerinin azalmasına neden olacak ve eğer bu teşvik sermaye stokundaki bir artışa yol açmaz ise bir kayıp olarak ülkemiz ekonomisine yansacaktır.

Sonuç olarak Türkiye'de yıllar itibarıyla kurumlar vergisi oranında yaşanan azalışın doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını etkilediğine dair, seçilmiş ülkeleri de kıyasladığımızda bir kanıt elde edilememiştir. Ampirik çalışmalarda, bu iki değişken arasında bir ilişkinin olduğu ileri sürülse de kurumlar vergisi oranında yapılan indirimlerin oluşturduğu maliyetlerin göz önüne alınmaması belirsizlikler doğurmaktadır. Ayrıca var olan ilişkinin diğer faktörlere göre güçlülüğü net değildir. Bu nedenle ülke-

mizde uygulanan kurumlar vergisi oranı üzerinde yeniden düşünmekte fayda vardır. Bizce Türkiye’de uygulanan yasal kurumlar vergisi oranı çok düşük değildir. Şu an uygulanan kurumlar vergisi oranı dünya ölçeğinde uygulanan global orana yakındır. Ancak yıllar itibariyle hesaplanan efektif kurumlar vergisi oranları seçilmiş ülkeler ile karşılaştırdığımızda oldukça düşüktür ve bizce doğrudan yabancı sermaye yatırımları çekmede başarısız kalmaktadır. Bu nedenle olası vergi kayıplarını göz önüne alarak efektif kurumlar vergisi oranına etki eden istisna, indirim ve muafiyetlerin yeniden revize edilmesi daha doğru olacaktır.

KAYNAKÇA

- ARMAĞAN, R. (2007). Türkiye’de Gelir ve Kurumlar Vergisi Oranlarında İndirimin Vergi Gelirleri Üzerine Etkileri, SDÜ İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt:12, Sayı:3, s.227-252.
- AVCI, H.B., (2009). Kurumlar Vergisi Oranının Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Üzerine Etkisi: OECD Ülkeleri Kapsamında Ampirik Bir İnceleme, Hacettepe Üniversitesi Maliye Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009.
- AYDEMİR, C., ARSLAN, İ., UNCU, F., (2012). Doğrudan Yabancı Yatırımların Dünya’daki ve Türkiye’deki Gelişimi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:23, s.69-104.
- BUETTNER, T., RUF, M. (2005). Tax Incentives and the Location Of FDI: Evidence From A Panel of German Multinationals, Deutsche Bundesbank Discussion Paper, Series 1:Economic Studies, No:17/2005.
- CHEN, D., MINTZ, J., (2013). 2013 Annual Global Tax Competitiveness Ranking: Corporate Tax Policy At A Crossroads, SPP Research Papers, Volume 6, Issue 35, s.1-33.
- ÇAK, M., KARAKAŞ, M., (2009). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarını Belirleyen Unsurlar ve Etkileri, M.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt:XXVI, Sayı:1, s.43-54.
- DEMİRLİ, Y., (2011). Gelişmekte Olan Ülkelerde Vergi Reformları ve Türkiye’de Gelir Üzerinden Alınan Vergiler Açısından Değerlendirme, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayınları, Ankara, Yayın No:2011/412.
- EGGER, P., RAFF, H., (2011). Tax Rate and Tax Base Competition for Foreign Direct Investment, Kiel Working Paper No. 1734, Germany, s.1-40.
- ERÇAKAR, M. E., TANAS, K.E., (2011). Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımlar, SETA Vakfı, Sayı:33, Ankara, s.1-29.
- GEDİKLİ, A., (2011). Çok Uluslu Şirketler Ve Doğrudan Yabancı Yatırımların Gelişmekte Olan Ülkelerin Kalkınması Üzerine Etkileri, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, s.96-146.
- GORTER, J., PARIKH, A., (2003). How Sensitive is FDI to Differences In Corporate Income Taxation Within The EU?, De Economist, Vol: 151, s.193-204.
- GROPP, R. KOSTIAL, K. (2000). The Disappearing Tax Base: Is Foreign Direct Investment Eroding Corporate Income Taxes?, IMF Working Paper, s.1-38.
- HANSSON Å., OLOFSDOTTER K., (2010). Tax differences and foreign direct investment in the EU27, Department of Economics, Lund University, Sweden, s.1-33.
- HARMANCI, M., (2004). Çokuluslu Şirketler ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Araştırma Müdürlüğü, Ankara, 2004.

- İSTANBUL SANAYİ ODASI, (2002). Uluslararası Doğrudan Yatırımlar ve Türkiye, İstanbul Sanayi Odası Yayınları, İstanbul, Yayın No: 2002/1.
- KAR, M. TATLISÖZ, F. (2008). Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketlerini Belirleyen Faktörlerin Ekonometrik Analizi, KMU İİBF Dergisi, Yıl:10, Sayı:14.
- KOŞAR N., VAN, M. H., (2012). Uluslararası Vergi Rekabetinin Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Üzerindeki Etkilerinin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi, Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Sayı:18, s.1-19.
- KPMG, <http://www.kpmg.com/global/en/services/tax/tax-tools-and-resources/pages/corporate-tax-rates-table.aspx>, Erişim Tarihi:10.03.2015.
- LEIBRECHT, M., BELLAK,C., (2005). Foreign Direct Investment in Central- and East European Countries: A Panel Study, University of Nottingham Leverhulme Centre for Research on Globalisation and Economic Policy, Conference on Foreign Direct Investment and Taxation, 3rd October, University of Nottingham.
- MERKEZ BANKASI, Ödemeler Dengesi İstatistikleri, <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Odemeler+Dengesi+ve+ilgili+Istatistikler>, Erişim Tarihi:09.03.2015.
- OECD, http://www.oecd.org/tax/tax-policy/tax-database.htm#C_CorporateCapital, Erişim Tarihi:10.03.2015.
- ORGAN, İ., BOZDOĞAN, D., (2013). Bazı Avrupa Birliği Üyesi Ülkeler İle Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımlara Yönelik Vergisel Teşvikler ve Türkiye’de Vergilendirmede Yaşanan Sistemsel Sorunlar, Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, s. 60-84.
- ÖNCEL, Y., (2005). Kurumlar Vergisinde Değişim ve Uluslararası Vergi Rekabeti, İ.Ü. İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, 47. Seri, s.1-20.
- ÖZAĞ, F. E., (1994). Ev Sahibi Ülke Açısından Yabancı Sermaye Yatırımlarını Etkileyen Faktörler ve Türkiye Üzerine Bir Uygulama, Ekonomik Yaklaşım, Cilt:5, Sayı:12, s.63-77.
- SATO T., (2012). Empirical Analysis of Corporate Tax and Foreign Direct Investment, Policy Research Institute, Ministry of Finance, Japan, Public Policy Review, Vol.8, No.1, s.1-19.
- ULAŞ, D., (2008). AB’ye Yönelen Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Çok Uluslu İşletmelerin Üretim Yeri Seçim Kararları, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt: 8, No:2, s.77-95.
- UNCTAD, <http://unctad.org/en/pages/DIAE/World%20Investment%20Report/Annex-Tables.aspx>, Erişim Tarihi: 09.03.2015.
- TARI R., BIDİRDİ, H., (2009). Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Temel Belirleyicileri: 1990-2006 Dönemine İlişkin Ekonometrik Analiz, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:24, s.253-268.
- YILMAZ, B.E., ÇAK, M., ŞEKER, M., (2008). Uluslararası Vergi Rekabetinin Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Üzerindeki Etkileri: Türkiye Açısından Karşılaştırmalı Bir Analiz, 23. Türkiye Maliye Sempozyumu, Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F., Ankara, s.70-104.
- YILMAZ, K., (2007). Türkiye için Doğrudan Yabancı Yatırım Stratejisi’ne Doğru, Koç Üniversitesi, İstanbul, 2007.